Ірха Юрій Богданович,
начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

ПОЛІТИЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У Конституції України визначено, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності; жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова; цензура заборонена; держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (стаття 15) [1].

Зазначеним основам конституційного ладу української держави кореспондують права людини на свободу пересування, на свободу думки та слова, на свободу інформації, на свободу творчості, на свободу совісті, на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, на мирні збори, які гарантовані статтями 33, 34, 35, 36, 39 Основного Закону України.

Незважаючи на фундаментальний характер вказаних прав, вони не є абсолютними, кожна людина зобов'язана їх реалізовувати у спосіб, який не посягає на права і свободи, честь і гідність інших людей. Крім того, з метою забезпечення розумного балансу інтересів людини, суспільства і держави громадяни України, залежно від їх місця роботи і займаної посади, зазнають правомірних обмежень та заборон у здійсненні окремих своїх політичних прав, зокрема для гарантування їх політично нейтральної діяльності при виконання службових обов'язків. Така практика застосовується, насамперед, у державному секторі, аполітичність якого гарантована на конституційному рівні.

Відповідно до частини третьої статті 37 Основного Закону України не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях [1]. Зазначені імперативні вимоги розвинуті у вітчизняному законодавстві. На їх основі сформовано вимогу дотримання політичної нейтральності у діяльності осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідно до пункту 8 статті 4 Закону України «Про державну службу» політична неупередженість розглядається як недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків. У частинах першій – третій статті 10 зазначеного закону вказано, що державний службовець повинен неупереджено виконувати законні накази (розпорядження), доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань; державний службовець не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж державного органу та довіру до влади або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей; державний службовець не має права:

1) бути членом політичної партії, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії;

2) обіймати посади в керівних органах політичної партії;

3) суміщати державну службу із статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»;

4) залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організовуються політичними партіями;

5) у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях [2].

Згідно статті 10 Закону України «Про Національну поліцію» поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності; поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань; в органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та

провадити політичну діяльність; поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях [3].

Принцип політичної нейтральності забезпечує не тільки професійність, безсторонність та об'єктивність діяльності державних службовців, поліцейських та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, він також спрямований на попередження виникнення у них конфлікту інтересів, запобігання якому є одним із напрямків державної політики України щодо протидії корупції. Використовуючи службове становище, повноваження чи пов'язані з ними можливості ці особи можуть діяти в своїх політичних інтересах чи інтересах політичних партій, громадських об'єднань, окремих політичних чи громадських діячів для задоволення свого приватного інтересу всупереч інтересам суспільства і держав.

Згідно зі статтею 40 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього закону, зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків [4].

За твердженнями О.О. Дудорова вказані законодавчі вимоги покликані запобігти негативному впливу політичної кон'юнктури на належне виконання службових повноважень особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Законодавство не може вимагати повного відсторонення таких осіб від політичного життя в країні, а тому обмежується покладанням на них обов'язку дотримуватись політичної нейтральності при виконанні своїх службових повноважень.

О.О. Дудоров наголошує, що принцип політичної нейтральності не забороняє членство в політичних партіях, проте вимагає, щоб політичні уподобання осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не впливали на виконання ними своїх службових повноважень, щоб ці особи: виконували свої функції в будь-яких політичних умовах, незважаючи на зміни політичного характеру, які відбуваються в країні; не обстоювали інтереси певної політичної

партії (у т. ч. тієї, членами якої вони є), використовуючи службове становище; не демонстрували свою партійну приналежність під час здійснення службових повноважень; турбувались про те, щоб кожна їхня дія чи причетність до політичних партій чи виборчих блоків не зашкодила впевненості громадян у їх здатності неупереджено виконувати свої службові обов'язки тощо [5, с. 279, 280].

В Україні політична нейтральність хоч і запроваджена у правове поле, але існують численні випадки, які свідчать про неефективність механізмів контролю та притягнення до юридичної відповідальності осіб, які порушили антикорупційні заборони і обмеження визначені статтею 40 Закону України «Про запобігання корупції».

Вважаємо, що дотримання принципу політичної нейтральності має здійснюватися не тільки при формуванні вітчизняної антикорупційної політики України, але й під час її реалізації, особливо в середовищі високопосадовців. Це сприятиме суттєвому зниженню політичної корупції та гарантуватиме неповернення держави під «керівну та спрямовуючу силу» окремої політичної партії чи вождя, що було в радянський період і, як відомо, призвело до жахливих наслідків.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.